

Lluís Cutchet i Víctor Balaguer: historicisme romàntic i liberalisme progressista. L'exemple d'*El Conceller*

Joan Fuster Sobrepera
Roger Canadell Rusiñol

Universitat Oberta de Catalunya
Estudis d'Arts I Humanitats
Av. Tibidabo, 39-43
08035 Barcelona (Espanya)
jfusters@uoc.edu
rcanadell@uoc.edu

RESUM: La publicació de la *Historia de Cataluña y la Corona de Aragón* (1859) de Víctor Balaguer va ser la culminació d'un projecte ideològic, polític i cultural que es va anar gestant des de l'inici de la dècada dels cinquanta. Una de les baules d'aquest projecte va ser la publicació de *El Conceller*, des d'on es va articular l'estratègia publicística de difusió de la història, la literatura i la identitat catalanes —reinterpretades romànticament— al servei de la reconstrucció del partit liberal i del seu discurs modern, contrari a l'autoritarisme reaccionari.

PARAULES CLAU: Víctor Balaguer, Lluís Cutchet, *El Conceller*, Liberalisme, Romanticisme català.

Lluís Cutchet and Víctor Balaguer: Romantic Historicism
and Progressive Liberalism in the Example of *El Conceller*

ABSTRACT: The publication of Victor Balaguer's *Historia de Cataluña y la Corona de Aragón* (1859) was the culmination of an ideological, political and cultural project that started at the beginning of the 1850s. One of the milestones in this project was the publication of *El Conceller*, a journal where a Romantic interpretation of Catalan history, literature and identity constructed an effective discourse for rebuilding the liberal

FUSTER, Joan; CANADELL, Roger (2016), «Lluís Cutchet i Víctor Balaguer: historicisme romàntic i liberalisme progressista. L'exemple d'*El Conceller*». *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 19, 75-93. ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles2016.19.1004. Data de recepció: 1/9/2015. Data d'acceptació: 15/12/2015.

party, in favour of the ideals of modernity, and against conservative *moderantismo*.

KEYWORDS: Víctor Balaguer, Lluís Cutchet, *El Conceller*, Liberalism, Catalan romanticism.

El primer número d'*El Conceller*¹ va aparèixer a Barcelona el 29 de setembre de 1856 sota la codirecció de Lluís Cutchet i Víctor Balaguer, dos vells amics que havien format part de l'ala legalista del partit progressista els anys de la Dècada Moderada però que al llarg del Bienni s'havien separat. Balaguer va encetar l'aventura de *La Corona de Aragón*,² que justament aquells dies de setembre havia sofert un canvi d'orientació que va acabar amb la seva retirada, i Cutchet va dirigir *El Centro Parlamentario*, diari del qual *El Conceller* seria continuador.

Cal entendre aquesta divergència en el context d'una situació política molt fluida en què la competència entre la premsa progressista barcelonina va ser acarnissada, fins al punt que a Barcelona van arribar a sortir simultàniament fins a quatre capçaleres d'aquesta orientació. En aquest context, *La Corona de Aragón* de Balaguer representava una nova sensibilitat dins els cercles progressistes, amb la seva reivindicació de les velles glòries i llibertats catalanes en el marc del regne aragonès però també, i sobretot, fent un periodisme nou atent a la sensibilitat burgesa emergent i a la creació d'un nou públic lector. L'aposta —un compromís personal de Balaguer— tingué un èxit indubtable i *La Corona de Aragón* esdevingué el principal diari

1 Una fitxa completa d'*El Conceller* i el seu antecedent *El Centro Parlamentario*, dins: AD, *200 Anys de premsa diària a Catalunya (1792-1992)*, Barcelona, Fundació Caixa de Catalunya, 1994, p. 124

2 *Ibidem*, p. 116. Sobre *La Corona de Aragón* també cal consultar Josep BENET; Casimir MARTÍ, *Barcelona a mitjan segle XIX. El moviment obrer durant el Bienni progressista (1854-1856)*, Barcelona, Curial, 1976, 2 vol.

progressista de la ciutat, que s'imposà als que editaven figures històriques com Ribot i Fontserè o Manuel Saurí. En un entorn com el dels inicis del Bienni, on hi havia una forta rivalitat en l'espai de la premsa progressista, *La Corona de Aragón* competia amb el diari de Manuel Saurí *El Barcelonés*, de línia moderada, el qual va aconseguir amb un nom o altre sortir al llarg de tota la dècada moderada a pesar de la censura, i *El Constitucional*, una capçalera recuperada després de la repressió i que representava l'esperit del progressisme pur, i encara amb altres iniciatives empresarials més petites i escadusseres. Segons Guillamet, tot i que *El Barcelonés* tenia una més gran difusió —800 exemplars davant dels 500 que estima per a *La Corona*—, aquesta darrera conreava un periodisme més modern i agressiu que la premsa progressista tradicional, emmirallat en el romanticisme progressista francès. El mateix títol d'inspiració historicista s'emparentava amb les conviccions monarquicoconfederales de Balaguer i el seu historicisme, la qual cosa el portà a haver de desmentir davant de la premsa de Madrid tota tendència separatista.³

Per la seva banda, *El Centro Parlamentario* havia aparegut la primavera de 1856 per sostenir el grup que a les Corts portava el mateix nom i que reunia diputats de l'ala puritana del partit moderat encapçalada per O'Donnell, i diputats progressistes temperats encapçalats per Cortina i amb una nodrida representació de catalans, entre ells Prim, Laureà Figuerola o Francesc Camprodón,⁴ un dels impulsors del diari.⁵ El grup volia sostenir el govern Espartero-O'Donnell da-

3 Sobre els tiratges del 1854 vegeu Jaume GUILLAMET, *L'arrencada del periodisme liberal. Política, mercat i llengua a la premsa catalana, 1833-1874*, Vic, Eumo, 2010, p. 349.

4 Francesc Camprodón era, a més, un dels empresaris i impulsors d'*El Centro Parlamentario*.

5 La idea de la creació d'un «centro parlamentario» a les Corts que representés els autèntics interessos nacionals havia estat formulada amb aquest mateix nom per primera vegada per Joan Mañé i Flaquer el 1849 a les pàgines del diari conservador barceloní *El Locomotor*, amb la idea —que resultà una clarivent antcipació— de crear un partit de

vant la creixent decepció de bona part del partit progressista, que veia com el règim abandonava els principis de la revolució de 1854 i formava alhora en el Congrés la minoria de progressistes purs encapçalats per Olózaga i Madoz, aquest darrer cap indiscutible, fins llavors, del partit a Catalunya.

Tanmateix, el mes de juliol de 1856 va dimitir Espartero de la presidència del govern forçat per la crisi política desencadenada d'una banda per l'escassetat de gra que la guerra de Crimea provocava —i els avalots que se succeïren a tot el país—, i d'una altra per la inestabilitat ministerial que la reina inconscientment atiava, espanyada per una legislació que desafiava el papat. Momentàniament O'Donnell va passar a presidir el consell de ministres, però el bienni iniciat el 1854 va concloure —i amb ell les esperances d'una Unió Liberal—. Les Corts Constituents s'havien dissolt sense aprovar el nou text acabat, i tot i l'Acta Addicional que O'Donnell va adjuntar a la Constitució de 1845 per intentar una transacció amb els progressistes més temperats, les notícies al llarg de l'estiu resultaren desmoralitzadores per a aquests. La repressió contra els revoltats, defensors d'Espartero en les jornades de juliol, havia estat ferotge; a l'agost s'havia dissolt la Milícia Nacional —una de les conquestes del *Manifiesto del Manzanares*—, i el 23 de setembre se suspenia la venda de bens nacionals tot deixant en suspens la desamortització. En aquestes circumstàncies, la deriva reaccionària del règim ja no es podia dissimular i el 10 d'octubre en la «crisi del rigodon», la reina substituiria O'Donnell per Narváez mitjançant l'original sistema d'escollir aquest darrer com a parella de ball.

La marxa de Balaguer de *La Corona*, i la dissolució *de facto* d'*El Centro Parlamentario*, tenien, doncs, un mateix origen: l'oportunitat

centre al Congrés que, encapçalat per Cortina, reunís puritans i progressistes temperats. Vegeu Joan FUSTER SOBREPÈRE, *Barcelona i l'estat centralista. Indústria i política a la dècada moderada (1843-1854)*, Vic, Eumo, 2006, pp. 136-146.

del Bienni s'havia esgotat. La distinció dels progressistes entre purs i *resellados*⁶ ja no tenia sentit, com tampoc la que separava progressistes i moderats unionistes. Per tant, a partir d'aquell moment calia tornar a reivindicar el restabliment del règim i la unió del partit liberal com el 1853. El règim reaccionari, primer presidit per Narváez i després per Armero, es va restablir fins entrat l'any 1858, en què, davant d'una situació de desgovern i crisi fiscal severes, la reina va haver de renunciar a les seves preferències de conciliació amb el papat per encomanar novament govern a O'Donnell, decisió amb la qual es va iniciar l'anomenat govern llarg d'unió liberal. Un govern que tindria la inusual durada, a l'Espanya del XIX, de cinc anys. Però quan això va arribar, l'aventura d'*El Conceller* ja s'havia acabat, esgotada l'empresa financerament i incapaç de suportar les dificultats que la censura de premsa imposava. El diari va tancar el 23 de juny de 1857; havia durat nou mesos i n'havien aparegut més de 230 números.

Hem dit que Balaguer i Cutchet eren vells amics.⁷ S'havien conegut en els ambients literaris i periodístics dels darrers anys quaran-

6 Rebién el nom de *resellados* els progressistes temperats que defensaren el govern Espartero-O'Donnell d'Unió Liberal. Més endavant, quan O'Donnell va tornar al Govern per encapçalar l'anomenat govern llarg, van donar-li novament suport tot participant en la seva Unió Liberal. A partir de començament de la dècada dels seixanta, Prim, veient les magres possibilitats d'aquesta estratègia per arribar a la presidència del Govern mitjançant una alternança acordada amb O'Donnell i la reina, començà a reconstruir el partit progressista amb l'ajuda de Balaguer i amb un decantament decididament insurreccional després de la caiguda del gabinet Miraflores i l'accés al poder, novament, de Narváez amb l'únic suport dels neocatòlics. Vegeu Nelson DURÁN DE LA RUA, *La Unión Liberal y la modernización de la España isabelina. Una convivencia frustrada. 1854-1868*, Barcelona, Akal, 1979; i Francisc A. MARTÍNEZ GALLEGO, *Conservar progresando. La Unión Liberal (1856-1868)*, València, UNED, 2001.

7 Balaguer reconeixia que Cutchet havia estat el seu mestre de patriotisme. Vegeu Francisco GRAS I ELIAS, «Lluís Cutchet i Font», dins *Siluetes d'escriptors catalans del segle XIX. Quarta Sèrie*, Barcelona, Biblioteca Popular L'Avenç, p. 12.

ta, traduïnt per a l'editorial dels germans Oliveras⁸ Alexandre Dumas i Victor Hugo. D'aquesta coneixença Balaguer sempre va considerar Cutchet, uns pocs anys més gran que ell, el seu mestre en història i en amor a la pàtria i la llengua. D'aquí, segurament, que emprenguessin plegats el projecte d'*El Conceller*.⁹

Les seccions d'*El Conceller* eren força fixes, amb comptades excepcions, i el seu ordre acostumava a ser regular. Les tres grans seccions inicials eren: les notícies de l'Exterior, les notícies de l'Interior i l'apartat corresponent al que els mateixos editors anomenaven «artículo de fondo» en el qual, sota el títol *Cataluña*, majoritàriament Víctor Balaguer i Lluís Cutchet publicaven treballs referits a la situació del Principat, la seva història, l'actualitat política, i també les confrontacions ideològiques, les crítiques polítiques i els precis al govern del moment. Era, en definitiva, l'espai on es concentrava majoritàriament el contingut més ideològic i que mostrava obertament quin era l'objectiu d'aquella publicació. Tancaven el diari les seccions Gaceta, Variedades, Boletín comercial, etc. en què s'informava de l'actualitat teatral, es publicaven avisos, l'estat dels mercats, de les entrades al port, etc.

Atès que seria inabastable en l'espai d'aquest article poder parlar de la totalitat de la publicació farem referència de manera especial a aquells articles escrits per Balaguer i per Cutchet que aparegueren a l'apartat de notícies sobre *Cataluña*, els quals, seguint els

8 Els germans Lluís i Joan Oliveras van ser al llarg dels anys quaranta i cinquanta del segle XIX els editors més avançats de la ciutat. Van impulsar la traducció de Dumas pare, Víctor Hugo, Silvio Pellico entre altres lliurepensadors, i els llibres de Tomàs Bertran i Soler, creador de la moderna geografia a Catalunya, o Joan B. Guardiola, introductor de Proudhon a Espanya. A més, Lluís Oliveras va ser el director entre 1850 i 1851 del diari progressista demòcrata *La Opinión Pública*, on Lluís Cutchet era un dels principals col·laboradors.

9 Sobre els orígens i l'evolució de la relació entre Balaguer i Cutchet, vegeu també Joan PALOMAS i MONCHOLÍ, «El mestratge de Cutchet», dins *Víctor Balaguer i Cirera. Renaixença, revolució i progrés*, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, 2004, pp. 69-70.

patrons dels editorials publicístics, donen moltes pistes, no només sobre les notícies concretes que es comenten, sinó també de l'esperit, la voluntat i l'objectiu d'aquella publicació. Ens ha semblat, doncs, que per a fer comprensibles, sense ser reiteratius, la munió d'idees, d'estratègies i d'arguments que apareixen a les pàgines del diari, pot ser útil fer esment d'aquells fragments d'articles publicats pels dos codirectors —però sobretot per Balaguer, que era qui més hi va escriure—, entre el número 1 i el número 134 (del 10 de febrer de 1857), atès que en aquest interval de temps es va acabar resolent una de les reclamacions més insistents del partit liberal, la convocatòria d'eleccions municipals.

Víctor Balaguer i Lluís Cutchet, després de la desfeta del Bienni i de la dispersió del partit liberal, van prendre consciència de la importància i la necessitat de reconstruir-lo: *a*) perquè havent tastat els primers fruits de la revolució calia situar-se en un espai equidistant de les faccions moderades més reaccionàries i dels demòcrates, i *b*) perquè calia recuperar sota l'empareda del liberalisme tots aquells que havien participat en el govern del Bienni i que s'havien mantingut fidels als valors liberals.¹⁰

Es reclamava

[...] que el partido verdaderamente liberal reúna y junte a todos sus hombres dispersos, agrupándolos bajo su bandera y haciéndoles obedecer fielmente su programa político en toda su genuina expresión;

10 Albert García Balañà defineix Víctor Balaguer com «un dels homes que més lúcidament imaginà les virtuts que podia comportar, per una política genèricament patríca però específicament catalana de pau social i defensa dels “interessos provincials”, la reincorporació política o almenys simbòlica, més prudent que agosarada, de certes faccions i figures socials que havien estat radicalment excloses de l'esfera pública i institucional arran del cop de timó moderat de 1856-1857». Vegeu Albert GARCÍA BALAÑÀ, «El primer Balaguer o la temptativa populista a la Catalunya liberal (1859-1869)», *L'Avenç*, núm. 262, octubre 2001, pp. 36-41.

que extinguidas ya las facciones y habiendo desaparecido las malas inteligencias, vuelva a ser partido completo, unido y compacto para luchar notablemente con el reaccionario y con el absolutista.¹¹

Calia, a més, la construcció d'un imaginari col·lectiu, d'un aparat simbòlic, d'un sentiment de pertinença a una comunitat que convencés el major nombre de gent possible i que estigués al servei dels ideals liberals i de la reconstrucció del partit, al mateix temps que es manifestava la necessitat de recuperació de les institucions, les formes d'organització i les lleis —un dret públic basat en les constitucions— per les quals s'havia regit històricament Catalunya. Dit d'una altra manera, arribats en aquell punt es feia necessària la construcció d'un discurs que incorporés tots aquests elements esmentats entre els quals s'hi havia d'incloure la defensa d'unes necessitats que des del govern reaccionari d'Armero no es tenien en compte. No és casual, per tant, que des del primer número s'expliqués la intenció d'unir-se amb els redactors d'*El centro parlamentario* i *La Corona de Aragón* per a «formar una falange numerosa e imponente que pudiera detener en su marcha invasora a la reacción que se avanza y al absolutismo que se despierta».¹² El títol del diari també resulta reve-

11 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 12 octubre», *El Conceller (Edición de tarde)*, núm. 15, 13 d'octubre 1856, p. 2.

12 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 28 setiembre», *El Conceller (Edición de tarde)*, núm. 1, 29 de setembre 1856, p. 2: «Unidos los actores del “Centro Parlamentario” con los que han sido fundadores y redactores de la “Corona de Aragón” en su primitiva época, creen que no deben dar programa alguno al público. Su programa es la conducta política que han seguido ambas redacciones en las columnas de sus respectivos periódicos, y si hoy se han unido para escribir juntos y de común acuerdo el “Conceller” es para demostrar que ante el peligro común todos los liberales debieran unirse, al objeto de formar una falange numerosa é imponente que pudiera detener en su marcha invasora a la reacción que se avanza y al absolutismo que se despierta. | Ambas redacciones, después de haber peleado cada una por sí en el palenque político, á la puerta de su tienda, arbolando un estandarte con idénticos emblemas, se enlazan hoy para en este periódico continuar juntas su[s] tareas periodísticas, defendiendo los mismos sagrados objetos de libertad, orden y progreso material y moral en su verdadera y

lador: l'esmentat conseller no era altre que Fiveller, l'home que segons la tradició havia fet pagar al rei l'impost sobre la carn, i que representava, per tant, les virtuts cíviques i liberals de les institucions del dret públic català i de la vella corona aragonesa.¹³ Un dret públic fonamentat en la llei que estava per sobre de tots, inclòs el rei, i que era el fonament ferm de la llibertat civil. És per això que ja en el número 1 del periòdic s'explicava el valor de reciprocitat i de supremacia de la llei per damunt de tothom, per la qual cosa els consellers eren «el lazo que unía al rey con el pueblo: símbolo de paz, de unión y de concordia, era el que enseñaba al primero a amar al segundo, y al segundo a respetar al primero».¹⁴

La lectura atenta de les pàgines d'*El Conceller* no detecta en cap cas la defensa explícita per part de Balaguer o Cutchet de l'exclusivisme de Catalunya, però sí que des del primer moment es justificava el títol de la publicació per la predilecció envers les institucions pròpies que històricament havien garantit les llibertats dels ciutadans —«las instituciones populares más provechosas, más útiles, más salvadoras para los ciudadanos»—, i perquè amb aquell títol honorable, a banda de recordar el passat —la història, com veurem més endavant—, també es mostraven les possibilitats d'«el porvenir» que encarnava un posicionament polític provincialista que no renunciava a les lleis, les llibertats i les institucions pròpies però que ahora

genuina acepción, como cumple á los que son soldados de la libertad, como deben los que sacrificarlo saben todo en aras del bien público. | Tanto los reactores de la “Corona de Aragón” como los del “Centro Parlamentario” asociados ahora para un objeto común y exclusivamente patriótico, tienen dadas pruebas suficientes de escribir lealmente para su país y no para pandillas, pudiendo unos y otros decir con noble orgullo que no pertenecen el número de los que trafican con la política y de los que comercian con el patriotismo».

13 Sobre la construcció del mite del conseller Fiveller: RAMON GRAU FERNÁNDEZ, «Joan Fivaller, Ferran I i les imposicions municipals de Barcelona. Repàs a un mite històric», *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 2/3, pp. 53-99.

14 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 28 setiembre», *El Conceller (Edición de tarde)*, núm. 1, 29 de setembre 1856, p. 2.

s'allunyava del provincialisme exclusivista, encarnat per sectors republicans i demòcrates.

Tant en el cas de Balaguer com en el de Cutchet, la construcció d'aquest discurs ja havia començat anys abans, i *El Conceller* no era altra cosa que una baula decisiva en l'estratègia ideada en moments crítics com els que es vivien el 1856. El tipus de projecte que Balaguer, molt intuïtivament, havia iniciat amb *La Corona de Aragón* (1854) havia anat prenent forma, primer amb la publicació de les seves *Bellezas de Cataluña* (1853), en segon lloc amb la publicació d'*El Conceller*, i més endavant amb *Catalunya vindicada* (1858) de Cutchet i *La libertad constitucional* (1858), per culminar finalment en la monumental *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* (1859 i ss.) i en l'antologia *Los trovadores modernos* (1859) que preparava el camí als Jocs Florals juntament amb *Los trovadores nous* d'Antoni de Bofarull (1858). I en aquest seguit de fites estratègiques per al projecte aglutinador de Balaguer, com es pot observar, el valor de la història i la importància de la premsa serien els dos pilars fonamentals sobre els quals es bastiria el «projecte de reivindicació» de la història de Catalunya.¹⁵

Parlarem primer de la premsa i intentarem, amb les paraules mateixes de Balaguer i Cutchet, mostrar com era entès aquell mitjà de

¹⁵ Segons Ramon Grau, l'obra historiogràfica de Víctor Balaguer va triomfar perquè «es va subjectar a uns paràmetres que encaixaven amb les desiderates de la societat que l'envoltava. La *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* és un mirall dels ideals assumits per la Catalunya polititzada a l'època de construcció de l'Estat liberal espanyol. Un mirall i una perspectiva orientats a l'acció». (Vegeu Ramon GRAU i FERNÁNDEZ, «Les coordenades historiogràfiques de Víctor Balaguer», dins *Víctor Balaguer i el seu temps*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, pp. 41-68, i també Ramon GRAU i FERNÁNDEZ, «Víctor Balaguer i la cultura històrica dels saltataulells», *L'Avenç*, n. 262, octubre 2001, pp. 27-35.) Vegeu també una altra interpretació de l'historicisme de Balaguer com a primer constructor d'un discurs catalanista a Enric UCÉLAY DA CAL, *El imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*, Barcelona, Edhasa, 2003, pp. 88-91

comunicació i quin ús se'n feia. En el número 2 del 30 de setembre Balaguer afirmava que «la prensa, esa gran palanca del pensamiento —anys més tard Narcís Oller a *Lo transplantat* anomenaria la premsa «palanca del progrés»— y ese gran ariete de los principios, tiene más que nunca una misión importante que llenar. Cada día los periódicos son más buscados y más leídos; cada día, pues, tiene la prensa nuevo público, nuevos lectores en quienes poder inculcar sanas doctrinas, máximas constitucionales, y el amor a la patria [...]».¹⁶

La premsa, per tant, començava a convertir-se en un mitjà de comunicació de masses i, com a tal, des de la perspectiva liberal, esdevenia un espai on poder formar i informar ciutadans que estimessin les llibertats i que apreciessin la importància de les històriques institucions i de les lleis pròpies. Per tant, la missió d'aquella publicació també era oferir formació política i capacitat crítica:

Y la misión de la prensa, ¿no es la más alta la más digna la más gloriosa de las misiones políticas? La prensa debe ser la brújula de la opinión que marque a los gobiernos el rumbo de la voluntad nacional. La prensa es la tribuna del pueblo porque las cámaras, por populares que sean, son tribunas de la clase media; la prensa debe ser la instructora del pueblo mismo porque hay muchas personas que no leen más que periódicos.

La prensa [...] es la síntesis de la historia, es la inteligencia de las épocas en meditación.¹⁷

Per al projecte liberal, l'ús del mitjà de comunicació més modern d'aquell moment era la garantia que les idees de progrés arribarien al nou públic burgès a qui es dirigien, i que la seva capacitat d'«il·luminar

¹⁶ VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 28 setiembre», *El Conceller (Edición de mañana)*, núm. 2, 30 de setembre 1856, p. 3.

¹⁷ «La prensa en España», *El Conceller (Edición de mañana)*, núm. 5, 3 d'octubre 1856, pp. 3-4.

la veritat» era el resultat de treballar per al debat, entre totes les classes, sobre aspectes tan importants com les llibertats, la indústria, els impostos, les infraestructures, etc., així com el resultat del desemmascarament de «los defectos de la humanidad, todos los males sociales».¹⁸

L'atribució a la premsa d'aquelles qualitats gairebé higièniques per al futur de la moral social es basaven, com ja hem dit, en la capacitat de formació «massiva» i en la possibilitat de generar debat a partir de la informació rebuda,¹⁹ i a *El Conceller*, a banda de moltes altres preocupacions més o menys properes, els principals temes de debat van ser, per exemple, la crisi de la indústria catalana, les tensions entre lliurecanvisme i proteccionisme, i la necessitat de millora d'unes infraestructures no acordades amb la capacitat econòmica del país.

Per abordar i resoldre la crisi, les principals propostes anaven encaminades a la millora de la indústria i del comerç local mitjançant: el combat contra el lliurecanvisme encarnat pel ministre Barzanallana, la persecució del contraban i l'actuació contra l'augment de preus. Deia Balaguer:

[...] no es sólo por el porvenir de sus fábricas, que ya este temor por si solo bastaría a justificar sus recelos, por lo que [Cataluña] detesta el libre cambio, es también por el porvenir de la industria rural, y esta no afecta sólo y exclusivamente a Cataluña, sino a España toda.²⁰

18 Lluís CUTCHET, «Barcelona 28 de octubre», *El Conceller (Edición de la mañana)*, núm. 31, 29 d'octubre de 1856, p. 2.

19 No cal dir que la promoció, la direcció i la participació en publicacions periòdiques diverses, a banda de contribuir a la difusió d'uns ideals polítics molt ben definits, van permetre a Víctor Balaguer augmentar encara més la seva «visibilitat» pública —dit amb paraules de Josep M. Fradera— en moments crucials per al futur del partit liberal. Vegeu Josep M. FRADERA, «Visibilitat i invisibilitat de Víctor Balaguer», dins *L'Avenç*, núm. 262, octubre 2001, pp. 19-26.

20 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 26 de octubre», *El Conceller (Edición de mañana)*, núm. 29, 27 d'octubre 1856, p. 2.

El clam proteccionista en molts casos anava acompanyat d'una *captatio* per evitar les crítiques a Catalunya per un suposat exclusivisme, contra les quals —pel que es desprèn dels editorials de Balaguer i Cutchet— es va haver de lluitar constantment:

Hombres de gobierno [...] os hablamos en nombre de Cataluña, hombres de poder, en nombre de estas provincias que pesan como ninguna en la balanza y que son las que os pagan más contribución; en nombre de este Principado, honra de España y envidia de las naciones extranjeras; os hablamos en nombre de la industria, y no ya de la industria catalana, sino de la industria nacional.²¹

No obstant això, aquesta necessitat de justificació, quan calia, Balaguer la manifestava durament contra la incapacitat del poder espanyol de descentralitzar-se i de garantir les infraestructures necessàries:

Facilítense las comunicaciones en el interior de la provincia [de Barcelona], llévense a cabo caminos vecinales que permitan la facilidad del acarreo, actívese la conclusión de esas vías férreas que deben ir a llevar la vida al corazón de sus comarcas, procúrense medios para efectuar un canal, y entonces, formada esa red de vías públicas, nuestro suelo será rico, feliz, próspero.

Desgraciadamente, para conseguir ese esplendor [...] tropezamos siempre con un obstáculo insuperable [...]. Este obstáculo, esa barrera, ¿lo diremos?... es Madrid.

[...] Lo principal [...] es la manía burocrática [...], la tendencia de nuestro gobierno a quererlo mangonear todo, a quererlo todo administrar [...], a querer que las provincias no tengan vida propia, sino una

21 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 5 de noviembre», *El Conceller (Edición de la mañana)*, núm. 39, 6 de novembre 1856, p. 2.

vida prestada, fictícia, efímera, interina, como la tiene todo el que depende de un mal tutor o de un padrastro».²²

Cal afegir, a més, la reivindicació del reconeixement del tret diferencial —històricament demostrable segons Balaguer— del Principat de Catalunya respecte de Castella. És fonamental en la construcció del discurs liberal al qual ja ens hem referit la publicació, en les pàgines d'*El Conceller*, de la sèrie d'articles titulats «La doctrina constitucional», amb els quals es pretenia «dar a conocer la doctrina constitucional y el verdadero parlamentarismo en toda su pureza».²³ Així, a partir del número 47 del 14 de novembre de 1856, Balaguer va anar publicant aquella sèrie d'articles que des del primer moment es van presentar sota l'aval i el rigor de les dades històriques:

En los pocos artículos que dedicaremos a este punto nos apoyaremos en la historia, testimonio irrecusable y patente, libro abierto a todos y el cual todos tienen el derecho de consultar. ¡Ojalá no prescindieran tan frecuentemente de él nuestros modernos estadistas! Algún mas fruto si sacaría entonces de sus teorías, de sus proyectos, de sus reformas.

La historia es el libro del pasado y como tal el libro de la experiencia.²⁴

La història, per tant, esdevenia en el programa ideat per Balaguer, l'instrument pedagògic que mostrava les virtuts permanents d'un poble que acceptava les regles i s'avenia a viure en llibertat i sota el respecte a la pròpia llei:

22 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 24 de octubre», *El Conceller (Edición de mañana)*, núm. 27, 25 d'octubre 1856, pp. 1-2.

23 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 13 de noviembre. La Doctrina Constitucional. Artículo primero», *El Conceller (Edición de la mañana)*, núm. 47, 14 de novembre 1856, p. 2.

24 *Idem*.

La antigua Cataluña, en la época en que los reyes de Aragón estaban considerados en primera línea entre los soberanos de Europa, presenta a nuestro objeto un manantial inagotable de estudios. Cuando a ella lleguemos, al mismo tiempo que rindamos un homenaje de adhesión y de respeto a nuestra patria y a nuestras antiguas libertades, hallaremos argumentos indestructibles y lógicos que desprendiéndose de los hechos que narraremos, vendrán a apoyar con fuerza sobrada las ideas que emitimos.²⁵

De fet, a *El Conceller*, i molt concretament a la secció «La doctrina constitucional», s'aprecia clarament la defensa de la tríada liberalisme-catalanitat-historicisme que Balaguer i Cutchet van conrear des d'una sensibilitat romàntica completament coordinada amb allò que passava a la França de Victor Hugo o la Itàlia de Giuseppe Mazzini. La majoria dels articles de «La doctrina constitucional» i també d'altres que apareixien en la mateixa secció sense aquest títol eren fragments del llibre *La libertad constitucional* que es publicà dos anys més tard, les teories inicials del qual s'adeien plenament amb el que Lluís Cutchet manifestava també en el pròleg de *Cataluña vindicada*: «Ahora se escriben libros históricos que andan en manos de todos, y por lo mismo pueden aprenderse muchas verdades y disiparse sobre todo muchos errores. La historia es el verdadero sol de la civilización».²⁶ Així mateix, l'altra associació que es va fer evident en les pàgines d'*El Conceller* va ser la de liberalisme-modernitat-literatura, i en les seves pàgines el mateix Víctor Balaguer s'hi va erigir com a primer poeta català modern, amb la publicació del poema «A la Verge de Montserrat», en el número corresponent al dia 21 de

25 *Idem*.

26 Lluís CUTCHET, *Cataluña vindicada*, Barcelona, Imprenta nueva de Jaime Jepús y Ramon Villegas, 1858, p. 8. Sobre aquesta obra de Cuchet, vegeu: Joan FUSTER SOBREPÈRE, «Lluís Cutchet i l'ideal liberal de l'historicisme romàntic», dins AD, *Miscel·lània Ernest Lluch i Martín*, Barcelona, Fundació Ernest Lluch, 2007, vol. II, pp. 449-458.

maig de 1857. Al marge de si la modernitat literària va arribar amb Balaguer o amb altres escriptors —debat que no és l'objecte d'aquest treball—, aquell va ser el seu primer poema en llengua catalana. Després de la pràctica poètica en català, però, les reflexions, pròpiament dites, sobre el que Balaguer va anomenar «literatura moderna catalana» no van arribar fins la dècada dels seixanta amb el llibre *Esperansas y recorts*,²⁷ el pròleg del qual ha estat a bastament utilitzat pels estudiosos de la literatura catalana de la Renaixença per a explicar el punt de vista i el programa literari exposat per Balaguer.²⁸

De mica en mica, des d'aquelles *Bellezas de la historia de Cataluña* (1853) en què Balaguer deia que «estas lecciones son más bien que el trabajo del historiador la tarea del poeta»,²⁹ fins a la publicació d'*El Conceller* i *La libertad constitucional*, es va anar consolidant la idea que la història era la disciplina que permetia demostrar la fidelitat catalana a la Constitució espanyola i fonamentar la teoria segons la qual el liberalisme era fruit de l'evolució de les institucions i les tradicions pròpies: «Los catalanes tenían Cortes en el siglo XI. En el siglo XI, es decir un siglo antes que las tuviese Castilla, dos siglos antes que las tuviese Inglaterra, cuando aun para la mayor parte de las naciones europeas comenzaba sólo a lucir la aurora de su feudalismo, a través de cuyos horrores sangrientos tenían que pasar para llegar a su regeneración política».³⁰ Això feia que en moments en què era difícil donar argu-

27 VÍCTOR BALAGUER, *Esperansas y recorts*, Barcelona, Establiment de Jaume Jepús, 1866.

28 Vegeu Pere FARRÉS, «Víctor Balaguer i la literatura catalana», *L'Avenç*, núm. 262, octubre 2001, pp. 42-62; i en aquest mateix número de *Cercles*, el treball de Rosa CABRÉ, «La *Historia de Cataluña y la Corona de Aragón* de Víctor Balaguer: un panorama literari».

29 VÍCTOR BALAGUER, «Prefacio», dins *Bellezas de la historia de Cataluña. Lecciones pronunciadas en la Sociedad Filarmónica y Literaria de Barcelona*, Barcelona, Imprenta de Narciso Ramírez, 1855, pp. VI-VII.

30 VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 26 de noviembre. La Doctrina Constitucional. Artículo octavo», *El Conceller (Edición de la mañana)*, núm. 60, 27 de novembre 1856, pp. 1-2.

ments estrictament polítics per defensar el pensament liberal es recorregué a la història, el drama o la novel·la, com explicava el mateix Balaguer en el pròleg a *Amor a la pàtria* —obra publicada en forma de fulletó a partir del número 89 d'*El Conceller* i dedicada a Vicent Boix:

De 1843 a 1854 la política —tal como nosotros la entendíamos al menos— estaba vedada a nuestra pluma, y por lo mismo nos contentábamos con escribir la historia, el drama y la novela. Hoy es fuerza volver a nuestras novelas.³¹

Per concloure, volem tornar a insistir en el fet que la iniciativa publicística d'*El Conceller* cal entendre-la dins el projecte de difusió, de formació i de construcció d'un discurs destinat a fonamentar els principis del liberalisme a Catalunya. Un projecte que assolí una fita important amb la publicació de la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*, la qual pretenia ser «una guía para los estudiosos» i, com *El Conceller*, «una historia verdadera para los mas, es decir para aquellas clases poco acomodadas, o demasiado perezosas, que no tienen medios ni alcances [...] para visitar archivos, recorrer bibliotecas y poseer todas las crónicas y libros que se han publicado sobre Catalunya».³² No és estrany, doncs, que en el mateix pròleg que acabem de citar Balaguer resumís la història de Catalunya parlant d'unes

[...] crónicas aparte de las generales de España, un sistema de gobierno peculiar, una constitución adecuada a sus costumbres, usos e industria,

31 VÍCTOR BALAGUER, «A Don Vicente Boix, cronista de Valencia», dins *Amor a la patria*, Barcelona, Imprenta de *El Conceller*, 1856, pp. III-IV. Fulletó inclòs a *El Conceller* (*Edición de la mañana*), núm. 89, 27 de desembre 1856, pp. 1-2.

32 VÍCTOR BALAGUER, *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón, escrita para darla a conocer al pueblo, recordándole los grandes hechos de sus ascendientes en virtud, patriotismo y armas, y para difundir entre todas las clases el amor al país y la memoria de las glorias pasadas*, Barcelona, Librería de Salvador Manero, 1860, p. 10.

un idioma con todas las condiciones de tal, unos anales como no los tiene más ricos ni más brillante ningún orto país, y una historia, no interrumpida por espacio de seis siglos de libertad constitucional.³³

El gravat de Vicente Urrabieta que encapçalava el primer volum de la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*, a banda de representar un fons amb personatges i fets de la història catalana, en primer terme mostra les imatges de la mort i de la poesia, una al costat de l'altra, que sostenen una banda en la qual es pot llegir la màxima de Ciceró «*Testis temporum lux veritas*» ([La història] és testimoni del temps i llum de la veritat); per a Víctor Balaguer i per a Lluís Cutchet, la recuperació de la veritat els permetia afirmar —amb tota la retòrica romàntica pròpia del moment i fent una associació d'idees que condensava en una sola afirmació bona part del seu pensament polític— que:

Cataluña no puede romper con su historia con sus tradiciones con sus recuerdos. Mientras haya catalanes habrá espíritu catalán y mientras hay espíritu catalán, que es sinónimo de constitucionalismo y liberalismo, habrá en este país hombres bastante libres y bastante independientes para oponerse siempre con todas sus fuerzas a las demasías de los gobernantes y a la invasión del absolutismo.³⁴

Balaguer i Cutchet, emparats en el coneixement de la història i servint-se de les possibilitats que els oferia la premsa, des de les pàgines d'*El Conceller* van fer valer tota la llibertat que els va ser permès d'exercir per consolidar el projecte de reconstrucció liberal i per lluitar, com no podia ser d'altra manera, contra l'autoritarisme reaccio-

³³ *Ibidem*, p. 13.

³⁴ VÍCTOR BALAGUER, «Barcelona 9 de febrero», *El Conceller (Edición de la mañana)*, n. 134, 10 de febrer de 1857, p. 2.

nari del Govern, fent servir un mètode que era el propi del romanticisme: buscar la identificació emotiva del lector amb la història que es narrava.

Esperem que amb aquest treball hàgim contribuït a il·lustrar-ho mínimament.

Copyright © 2016. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació n'haurà de reconèixer els autors, citats a la referència que apareix a l'inici del document.